

TANULMÁNYOK

Névtudományi ismeretek az újgenerációs, 5–12. osztályos Magyar nyelv tankönyvekben Az újratervezés lehetőségei a nemzeti alaptanterv tervezete tükrében

1. Bevezetés. Az alkalmazott névkutatásnak a – RAÁTZ JUDIT szavaival élve – név és iskola címmel megjelölhető területéről választottam témát. E területet maga a szerző is némi bizonytalansággal írta körül: „A pedagógia és a névtan közös vizsgálati területe lehet a névtan oktatásának a kérdése (név és iskola)” (RAÁTZ 2015: 231). E terület pozícióját a 21. századi névkutatásban alapvetően az határozza meg, hogy „a névtan oktatása a hazai iskolarendszerben sajnálatosan csak indirekt módon kap teret” (RAÁTZ 2015: 238). Így azok a kutatások (RAÁTZ 1994, LISZKA 1997, FERCSIK 1999, GELEGONYÁNÉ KATONA 2015, F. LÁNCZ 2016, ZÁNTÓ 2018), amelyek rávilágítanak arra, hogy az általános és középiskolás diákok onomasztikai tájékozottsága mennyire hiányos, szükségessé, az új nemzeti alaptanterv tervezési folyamata pedig lehetővé teheti számunkra a névtan újrapozicionálását a közoktatásban. Az a törekvés, hogy a névtannak helye legyen a nemzeti alaptantervben, ellenirányúnak tűnik a jelenlegi átalakítási folyamattal, amely a kötelező óraszámokat csökkenti, reagálni kívánva a tanárok és a diákok azon igényére, hogy a tananyagok korszerűsítése ne mennyiségileg hozzáadott új tartalmakat jelentsen.

Az onomasztika tantervi megjelenítésének a legfőbb indoka a tantárgyi korszerűsítés. Diszciplináris oldalról a magyar nyelv tantárgy anyaga a nyelvtudomány részrendszereinek és tudományterületeinek bemutatására épül, amelynek belső differenciálódása az utóbbi bő fél évszázadban – ahogyan azt HOFFMANN ISTVÁN (2015) is kiemelte – különösképpen felgyorsult. A nyelvtudományban a történeti és a leíró szemlélet szétválását követően „az egyes nyelvi összetevők, szintek szerinti részrendszerek (fonológia, morfológia, szintaxis, lexikológia, részben a szemantika és a szövegtan stb.) kutatása különült el egymástól, majd a különböző vizsgálati nézőpontok előtérbe állításával olyan területek kristályosodtak ki, mint a dialektológia, a nyelvföldrajz, a szociolingvisztika, a pszicho- és neurolingvisztika, a kognitív nyelvészet, a pragmatika stb. [...] A nyelvtudománynak ebbe a belső tudományági szerkezetébe illeszkedik az onomasztika is” (HOFFMANN I. 2015: 14). Az egymást váltó nemzeti alaptantervek tükrözik e diszciplináris változást. Az 1995-ös alaptantervben (NAT 1995) a szociolingvisztika még nincs nevesítve, csak gyakorlati szempontként jelenik meg (pl. a köznyelv és szaknyelv megkülönböztetésében), s egy altémakör (a nyelv rétegződése: nyelvjárások, rétegnyelvek) reprezentálta. A 2003-as alaptantervben viszont már tudományterületként megnevezve van jelen: „a nyelvhasználat társadalmi jelenségként való (szociolingvisztikai) szemlélete” (NAT 2003: 32). A névtan a 20. század második felében kiforrott új részdiszciplína, amely a nemzetközi és hazai tudományos életben ma már egyaránt jól kiforrott szakterületként van jelen (FARKAS 2015,

HOFFMANN I. 2015, JUHÁSZ 2015). Így időszertűvé vált a megjelenítése a nyelvtudomány diszciplináris sajátosságait tükröző korszerű nemzeti alaptantervben is.

Pedagógiai oldalról az onomasztika megjelenítésének legfőbb érve az interdiszciplináritás. A névtan tudományterületeket, tantárgyakat kapcsol össze, komplex ismereteket közvetít (VARGA 2011: 21, JUHÁSZ 2015: 58), így teljes mértékig illeszkedik a jelenlegi nemzeti alaptanterv kompetenciafejlesztésének azon felfogásához, amely „több kompetencia egymásba fonódására” épül (NAT 2012: 10652). Kiválóan támogatja a „tudásterületeken belüli összefüggésekben tárgyalt ismereteket, a tantárgyak egymáshoz kapcsolható tanítását vagy a tantárgyi ismeretek integrációját”, amit a Nemzeti alaptanterv tervezete (NAT-terv 2018: 15) hangsúlyoz. Jelen időszakra tehát diszciplináris nézőpontból és pedagógiaiilag is egyaránt indokolható az onomasztikai szempont bevezetése az új alaptantervbe.

Írásomban arra vállalkoztam, hogy röviden összegezzem azokat a problémákat és útkereséseket, amelyek a névtan tantervi kéréseivel függnek össze, s a jelenleg érvényes Nemzeti alaptantervre és a kapcsolódó kerettantervekre (2012) vonatkoznak. Bemutatom az ún. újgenerációs tankönyvcsalád 5–12. évfolyamokon használt tankönyveiben és munkafüzetekben megjelenő névtudományi ismereteket, s végül a névtan szemszögéből áttekintem a NAT tervezetét. A problémák, útkeresések felvázolása adja a tankönyvcsalád elemzésének szempontjait, illetve az útkeresések felvillantása adja az összehasonlítási alapot ahhoz, hogy a tankönyvírók milyen megoldásokat választottak a tulajdonnévhez kapcsolódó ismeretek közvetítésére. A tankönyvkutatással céltom továbbá feltárni mindazon névtani ismereteket, amelyek már beépültek a tananyagokba, amelyekre tehát már építhet a jelenlegi oktatás. A NAT tervezetében pedig a továbblépés lehetőségeit kereselem.

Kutatási korpuszként azért az újgenerációs tankönyvcsaládot választottam, mert a jelenlegi köznevelési rendszerben a magyar nyelv tanításában széleskörűen alkalmazott kiadvány, illeszkedik a különböző típusú gimnáziumi magyarnyelv-tantervekhez és az általános iskolai tantervhez is. Az oktatásban jelenleg hagyományos tankönyvi formában használják, de okostankönyvi fejlesztése is zajlik (l. <https://portal.nkp.hu/>). Digitális változata átszerkeszthető, a kiadó célja szerint a digitális felületen az új alaptantervhez is hozzáigazíthatóvá válik. A tankönyvcsalád 2016–2017-ben szakmai korrekción esett át, így a frissített tananyagról még nem készült névtani tekintetben felmérés. Vizsgálatom épít a korábbi tankönyvelemzések eredményeire (FERCSIK 1999), de a közoktatásban jelenleg választható tankönyvcsaládokkal való összevetésre nem vállalkozik.

2. Problémák és útkeresések. A tulajdonnév a magyar nyelv tananyagának része több évfolyamon, több (pl. helyesírási, szófajtani, alaktani) szempontból. Közoktatási vonatkozásait az 1980-as évektől folyamatosan érinti a névtani szakirodalom (RÁCZ 1981, MÁTÉ 1983, OROSZ 1983), s a módszertani cikkekkel egymásba fonódva közvetítette a magyar nyelv tanításához kapcsolódó problémákat, reagált a közoktatási struktúra változására, s utakat keresett az onomasztikai ismereteknek a tantervekbe. Az alább kiemelt problémák a 90-es évektől fennállnak, és a jelenlegi alaptantervet is érintik (jóllehet négyszer változott a NAT).

2.1. A névtanra fordítható idő. A tantervi időkeret problémáját folyamatosan közvetíti a szakirodalom (LISZKA 1996, F. LÁNCZ 2016). Az órahiány ellenében az útkeresések két irányban körvonalazódtak. A névtan interdiszciplináris jellegéből fakadóan az onomasztikai ismeretek más tantárgyakra való kiterjesztését javasolta például HOFFMANN

OTTÓ (1994), míg a tantárgyon belüli vagy szakköri lehetőségeket kereste legutóbb F. LÁNCZ ÉVA (2016).

2.2. A névtani ismeretek helye a tananyagban. Az időkerettel összefügg a tulajdonnévre vonatkozó ismeretek tankönyvi elhelyezésének a problémája is: önállóan vagy a grammatika részeként jelenjen-e meg a névtan? Önálló (tan)könyvben először HAJDÚ MIHÁLY (1994), később FERCSIK ERZSÉBET (2014) gondolkodott. Ők nem szigorúan a tanórai keretek között, de a nyelvtan tanításához illeszkedően helyezték el a névtani ismereteket. Újabb irányvonalnak mutatkozik a névtani kiadványok beemelése a közoktatásba: újabban VÖRÖS FERENC (2015) és ZÁNTÓ EDINA (2018) mutatta be, hogyan hasznosítható a névtani szakirodalom a nyelvtanórákon vagy szakkörökön. A két lehetséges útvonal között lényegi eltérés, hogy az önálló (tan)könyvek nyelvezete megfelel a korosztály életkori sajátosságainak, így azok önállóan is feldolgozhatóak, míg a névtani szakkiadványok deskriptív szövegtípusa, tudományos nyelvezete igényli a tanári átadást, így csak a magasabb évfolyamokon alkalmazhatóak önállóan.

A közoktatás fő iránya azonban az, hogy a tulajdonnévre vonatkozó ismeretek beépüljenek a magyar nyelv-tankönyvekbe. Helyüket és tartalmukat azonban nem a NAT 2012 jelöli ki – a tulajdonnév fogalomszerűen nem is szerepel benne –, hanem a kapcsolódó kerettantervek. Közülük is csak a nyolcosztályos gimnáziumi oktatást szabályozó kerettanterv [51/2012 (XII. 21.) EMMI rendelet 5. melléklet] két témakörében jelenik meg a tulajdonnév. Az 5–6. évfolyam helyesírási témakörében „A tulajdonnév értelemtükröztető helyesírási alapjainak megismerése”, valamint a nyelv szerkezete témakörben „A főnevek kategóriái, a tulajdonnevek néhány tipikus fajtája, szerkezete”. Ugyanakkor a NAT 2012 és a kerettantervek is megjelölnék olyan tartalmakat, összefüggéseket, amelyek névtani szempontból speciálisak, vagy tulajdonnévi példákkal gazdagítva is kifejthetők lennének. Így az 5–8. évfolyamon „a hazánkban élő nemzetiségek nyelve, nyelvhasználata”, „a szavak hangalakjának és jelentésének kapcsolata, az állandósult szókapcsolatok”, „a szókincs változása” (NAT 2012: 10673); a 9–12. évfolyamon „a személyközi kommunikáció”, „a nemzetiségi nyelvhasználat és kultúra”, a „stíluselemek, stíluseszközök a köznyelvi és művészi szövegekben”, a „főbb nyelvtörténeti korszakok és a legfontosabb nyelvemlékek” és a „nyelvi tervezés, nyelvpolitika, nyelvművelés” (NAT 2012: 10676). E felsorolás is mutatja, hogy a névtani ismeretek elhelyezését csak kis mértékben határozzák meg a közoktatási szabályozók, viszont számos lehetőséget kínálnak a tankönyvírók számára.

2.3. A tulajdonnév szófajiságának problémája. A névtani szakirodalomban folyamatos diskurzus alakítja a tulajdonnév meghatározását a szófaji rendszeren belül vagy azon kívül (l. pl. BARABÁS – KÁLMÁN C. – NÁDASDY 1977; FABÓ 1980; RÁCZ 1981; NYIRKOS 1989; HEGEDŰS 1997; HAJDÚ 1998, 2003; VÁRNAI 2005; TOLCSVAI NAGY 2008; HOFFMANN 2014; RESZEGI 2017). Ugyanakkor a NAT 2012 szófajtani elméleti hátterében a 2000-ben kiadott Magyar grammatika áll, amely az alapszófajok > tulajdonképeni alapszófajok (ige, főnév, melléknév, határozószó) felosztást tartalmazza, és a szófaji rendszeren belül a konkrét főnevek alkategóriájaként tekint a tulajdonnévre (KESZLER 2000: 69). Az apró betűs része felhívja a figyelmet arra, hogy „az utóbbi években több kutató is megjegyzi, hogy ezt a kategóriát nem kellene külön szófaji csoportnak tekinteni, mivel a név elsősorban nem nyelvi kritériumok, hanem pszichológiai és szociokulturális

körülmények révén lesz név” (BALOGH 2000: 127). A tankönyvírók számára kihívás, hogyan lehet korszerű névtani ismereteket átadni a NAT 2012 szófaji keretrendszerében, miközben a névtani szakirodalom eljutott a klasszikus grammatikák szófaji hagyományaitól (amelyben a főnév alkategóriája a tulajdonnév) a formalista szemléleten át (amely még a nyelvi rendszerből is kivészi a tulajdonnevet) a funkcionalista, konnekcionista, pszicholingvisztikai modellekig (SLÍZ 2015: 96, RESZEGI 2017: 21). Ezek az olykor merőben eltérő definíciók tükrözik az onomasztika részdiszciplínává formálódását, de vajon tükröződniük kell-e a tankönyvekben? A közoktatás lassan ugyan, de követi a tudományterületi változásokat, az alacsonyabb évfolyamokon általában funkcionális megközelítésű, s jellemzően a magasabb évfolyamokon (9–12. osztályban) villantja fel a diszciplináris problémákat (pl. a számnév helye a szófaji rendszerben; a birtokos névmás léte a névmási rendszerben). Így a tulajdonnevet érintő eltérő nézetek megjelenítése is helyénvaló a felsőbb tananyagokban.

2.4. A tananyag és a névtani ismeretek tárgyalásmódja. A tankönyvek pusztán leíró tárgyalásmódjával szemben a gyermek nevére vonatkozó ismereteket hiányolta 1994-ben RAÁTZ JUDIT, s tankönyvi szerzőpárjával (ANTALNÉ SZABÓ ÁGNESSEL) elindították a magyar nyelv tankönyvekben a kognitív fordulatot. Az általuk írt Magyar nyelv és kommunikáció, valamint az ADAMIKNÉ JÁSZÓ ANNA és FERCSIK ERZSÉBET által készített Édes anyanyelvünk című tankönyvcsalád a tanuló ismereteiből kiinduló névtani feladatokat tartalmazott, és számos indirekt módon ható, onomasztikával foglalkozó szöveget kínált a névtan népszerűsítésére. Kognitív szemléletű a NAT 2012 is: módszertani alapelvei a belső motivációt, a kooperatív és a differenciált tanítási technikák alkalmazását, a tanulói cselekvésre épülő ismeretszerzést hangsúlyozzák (NAT 2012: 10645). A 21. század új kihívása azonban a digitális technológia, amely szükségszerűen át fogja alakítani a tananyagok tárgyalásmódját – hiszen más a Z generáció olvasási stratégiája –, s a digitális névtani forrásoknak is új utat nyithat a magyar nyelvi órákon, ahogyan erre már F. LÁNCZ ÉVA (2016: 47) felhívta a figyelmet.

2.5. Az onomasztikai ismeretek hiánya. A NAT 2012 időszakából több cikk is beszámol arról, hogy hiányosak a különböző korosztályhoz tartozó diákok onomasztikai ismeretei. Utóbb GELEGONYÁNÉ KATONA ÁGNES (2015) és SCHIRM ANITA (2016) tanulmánya hívta fel erre a figyelmet. Az útkeresés lehetséges módja azonban nemcsak a hiányok feltérképezése, hanem a tankönyvcsaládokban megjelenő névtani ismeretek feltárása is, ahogyan azt a korábbi alaptantervhez kapcsolódó egyik tankönyvcsaláddal FERCSIK ERZSÉBET (1999) tette. Hasonló cikk nincs a jelenlegi tankönyvekre vonatkozóan, így hiánypótlásként is vállalkoztam arra, hogy a következő részben az újgenerációs tankönyvcsalád névtani ismereteit mutatom be. Módszerem némiképpen eltér FERCSIKÉTŐL, mert a tananyaghoz illeszkedő névtani témák leírásán túl a tulajdonnevekre irányuló feladatok statisztikai arányait, típusait is vizsgáltam.

3. Tulajdonnevekre vonatkozó ismeretek az újgenerációs, 5–12. osztályos magyar nyelv-taneszközökben. A tankönyvcsalád a cselekvő ismeretszerzésre és a feladatokra helyezi a hangsúlyt. A leckék általában egy motivációs kérdéssel (ún. gondolatébresztővel) indulnak, ezt a tananyag leíró része követi, amelyet a feldolgozást segítő négy-tíz feladat zár. A feladatok után kap helyet a Gyakorlás című rész, amely a leckében tanultak

adaptációját kívánja meg, s általában újabb egy-két kérdés kapcsolódik hozzá. Az alacsonyabb évfolyamokon (5.-től 8.-ig) a játékos tanulás elve szerint a Gyakorlás helyett Gondolatgyűjtő, Szókincsgyarapító, Társasjáték, Projektfeladat, Játékos anyanyelvünk és Talentum című feladat segíti az adaptációs készség kialakulását, a leckében tanultak elmélyítését vagy összekapcsolását a hétköznapi tapasztalatokkal. A munkafüzetekben minden tanulmányhoz további négy-nyolc feladat tartozik. A tankönyvcsalád gyakorlatorientáltsága miatt kerestem új szempontokat a névtani elemek bemutatására, ezért különválasztottam a leckék leíró részétől a feladatok elemzését. Ez utóbbiakban arra kerestem a választ, hogy milyen, névtani ismeretekkel kapcsolatos feladatok vannak jelen a taneszközben, és milyen arányban szerepelnek az egyes feladattípusok.

3.1. Milyen típusú névtani feladatok vannak jelen a taneszközökben? A kutatás elején szembesültem azzal, hogy a feladatok sokféle ismeretet közvetítenek, amelyek a tulajdonnévre vonatkozó információktól a névtudományi kutatási szempontokig széles skálán mozognak. Belátható, hogy ezek a feladatok nem azonos szintű névtani ismereteket terjesztenek: míg az előbbieket például egy névközösségről szerzett kulturális ismeret gyarapítanak, addig az utóbbiak a diszciplináris tudást alapozzák meg. Ezért három feladattípust különítettem el.

A) Onomasztikai feladat: a leírásban névtani terminussal meghatározott valamely névtípusra és/vagy a névtani kutatások egyik alpműveletére irányul. Névtani alpműveletnek tekintem a névgyakoriságra, néveredetre, névadási motivációra, névízlésre, névhasználati szokásokra, a névtípusok funkcionális, stilisztikai, morfológiai és rendszertani vizsgálatára vonatkozó műveleteket.

Pl. Mf. 7: 4/2:¹

„Nézz utána, hogy az utóneved megtalálható-e más nyelvekben is, ha igen, milyen változatban használatos!

a) Ha lehet, sorold fel három alakját! Ha le tudod írni helyesen, azt is próbáld meg!

Pl. *Ferenc* – *Francisco* (spanyol) – *Franz* (német) – *François* (francia) – stb.

b) Tudod-e[,] milyen eredete, jelentése van a nevednek, vagy milyen szófaji változáson ment át?

Pl. a *Vera* latin eredetű név, jelentése: igazság.

c) Írd le, hogyan becézik a nevedet! Milyen képzőkkel?”

Pl. Mf. 12: 26/5:

„a) Milyen változások figyelhetők meg a névadásban? Szilágyi Ferenc a következőképpen fogalmazta meg ezt a kérdést...

b) Gyűjts példákat a névadásra három generációra visszamenően a családban és az ismerőseid körében! Megfigyeléseid foglald táblázatba, majd fogalmazd meg hat-nyolc mondatba[n] a füzetben!

c) Tájékozódj a magyarnevek.hu/nevek/utonevstatisztika oldalon! A leggyakoribb névelőfordulásokat ábrázold kördiagramon!”

¹ A rövidítés feloldása: 7. évfolyamos munkafüzet, 4. oldal, 2. feladat.

Az első példában a feladat az utónévre irányul, a terminus az instrukcióban is szerepel; a további részek pedig valamely névtani alapismerethez kötődnek: a) az alakvariánsokra, b) a néveredetre, jelentésre; c) a morfológiai sajátosságokra vonatkoznak a korosztály tudásához igazított kérdéssel. A második példa jól tükrözi, hogy magasabb évfolyamon helye van a névtani terminusok (*névadás, névelőfordulás*) és kutatási módszerek (névstatistika) megjelenítésének is.

B) Tulajdonnévre vonatkozó ismereteket bővítő feladat: a leírásban csak névegyeddel megjelenített valamely névtípusra irányul; a fókuszában nem szükségszerűen névtani alapismeret áll. Az első példában a feladatvégzés egy családnévre irányul, amely névtani terminussal nincs megjelölve, csak névegyeddel (*Széchenyi*), de a feladat fókuszába egy névtani alapszót állít (névváltoztatás). A második példa fókuszában a betűrendbe sorolás áll, amely nem névtani alapszó, de a feladatot tulajdonneveken kell végrehajtania a tanulónak, ezért a sikeres megoldáshoz értelmeznie kell a tulajdonnév speciális tulajdonságaiból adódó mögöttes problémát, hogy a tulajdonnév több szóból is állhat, ezeket nagybetűvel kezdjük, de a szóhatárokat nem vesszük figyelembe a betűrendbe soroláskor.

Pl. Tk. 10: 81/2:

„1822 óta *Széchenyi István* nem két é-vel írta a nevét. Döntését az 1860-as években írt cikkek szerzői is figyelembe vették?”

Pl. Tk. 5: 48/4:

„A következő tanulók osztálytársak. Állítsd betűrendbe a diákok nevét!
Nagy Jenő, Nagy Márton, Nagy Balázs, Nagyfi Bella, Nagy Márta, Nagy Béla”

C) Tulajdonneveket tartalmazó egyéb feladat: a fókuszában nem valamely névtípus, névegyed vagy névtani alapszó áll, de a feladat tartalmaz olyan nyelvi egységet, amelyet a megoldás során tulajdonnévként ismerünk fel. Az alábbi példa fókuszában az állítmány kijelölése áll. A mondatokban az állítmányt akkor lehet helyesen meghatározni, ha azonosítani tudjuk a tulajdonnevet, amely az alany funkcióját tölti be.

Pl. Mf 7: 49/2:

„a) Húzd alá az állítmányt a mondatokban!
b) Nevezd meg, milyen állítmány szerepel a mondatokban!
Jancsi katona.
Pali sose hiú.
Annamária szebb lett.”

A három típus közül az A feladattípus a diszciplináris tudást alapozhatja meg, s ha jelenleg nincs is az alaptantervben névtan, e feladatok közvetítik a tudományterület terminusait. A diszciplína szempontjából azonban akkor hasznosulnának a terminusok, ha a tanár és a diák számára valamilyen módon összegződnenek az évfolyamon tanult névtani ismeretek, például direkt módon összegező, év végi összefoglaló anyagban/táblázatban. A B feladattípus magában hordozza a diszciplináris tudás közvetítésének lehetőségét. A névtani ismeretekben jártas pedagógus beemelheti a feladatmegoldáskor a névtani alapszót megnevezését vagy a névtani terminust. Jelenleg azonban csak egy adott tulajdonnévről

(pl. *Széchenyi*) vagy egy tulajdonnévi csoportról szerzett ismeretét gazdagítja a tanulónak. A C feladattípus nem a névtani ismereteket bővíti, csupán esetlegesen a tanuló által ismert névegyedek számát, illetve gazdagíthatja a névhez tartozó egyéb információkat a szövegösszefüggés által. E feladattípus is hasznos lehet a névízlés formálására, a hazánkban élő kisebbségek névhasználatának bemutatására vagy más kultúrák névkincsére iránti érdeklődés felkeltésére, a tulajdonnévi alapú hátrányos megkülönböztetés csökkentésére.

3.2. Milyen arányban szerepelnek az egyes feladattípusok a taneszközökben? Az 1. táblázat tartalmazza a tankönyvi fejezetek tartalmát, a tankönyv és a munkafüzet összesített feladatainak számát, s a különböző névtani feladattípusok arányát.

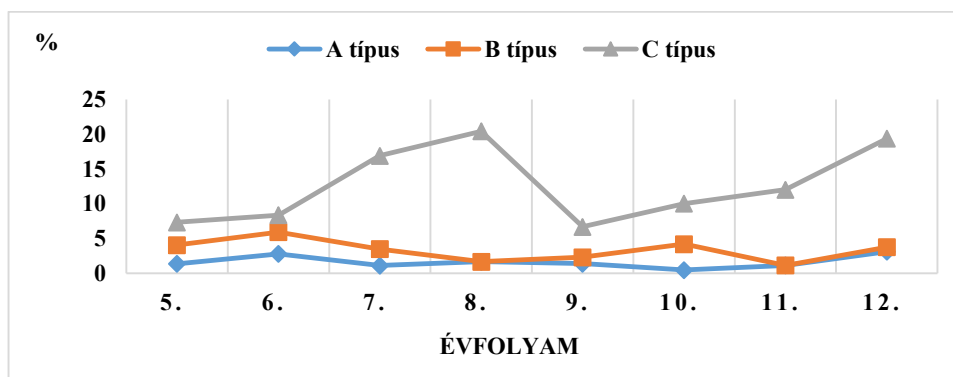
1. táblázat: Témakörök és névtani feladatok aránya az újgenerációs magyarnyelv-tankönyvekben és -munkafüzetekben

Évf.	Tananyag / fejezetek	Feladattípusok				
		Össz.	A (%)	B (%)	C (%)	A–C (%)
5.	Kommunikáció; Beszédhangok és betűk; A szavak szerkezete; A magyar helyesírás alapelvei; A szavak jelentése	518	1,35	4,05	7,33	12,73
6.	Élőbeszéd – Írott szó; A névszók és határozószók; A névmások; Az ige és az igenevek; A viszonyszók és a mondatszók; Az internet és a sajtó világa	574	2,78	5,92	8,36	17,06
7.	Ismétlés; A szószerkezetek; Mondatok, mondatrészek: A, Á, T; Mondatok, mondatrészek: H, J; Kommunikáció és tömegkommunikáció	544	1,10	3,49	16,91	21,5
8.	Ismétlő; Dolgozzunk szövegekkel; A szóalkotási módok; Az összetett mondat; A nyelv változása; Beszéljünk a nyelvhasználatáról	484	1,65	1,65	20,45	23,75
9.	Jelek és jelrendszerek; Beszédhangok, szóelemek, szavak, mondatok; Kommunikáció	433	1,38	2,30	6,69	10,37
10.	Szövegten; Stilisztika; Helyesírás	429	0,46	4,19	10,02	14,67
11.	Ember és nyelv; Beszédhelyzetek; Média, nyilvánosság, retorika	357	1,12	1,12	12,04	14,28
12.	A magyar nyelv története; Nyelv és társadalom; Készüljünk az érettségire	320	3,12	3,75	19,73	26,24

A feladatok összesített aránya 10–26% között mozog a vizsgált korpuszban. Azonban minden évfolyamon a fentebbi C típusba sorolható feladatok aránya a legnagyobb, míg a szigorúan vett névtani ismereteket átadó feladatok aránya a legkevesebb, alig éri el az A–C összesített feladatok 10%-át. Az összegző kép mögött azonban érdemes az egyes típusok belső dinamikájára is figyelni (vö. 1. ábra). Az A típusú feladatok legnagyobb arányban a

12. évfolyamon fordultak elő, amelyet a 6. évfolyam, majd a 9. követ. A feladatok aránya: $3,12\% > 2,78\% > 1,38\%$. A 12. évfolyamon a Nyelv és társadalom című fejezetben szereplő négy leckéhez (Nyelvpolitika; Nyelvi tervezés, nyelvművelés; A magyarországi nemzeti kisebbségek nyelvhasználata; A magyar nyelv helyzete a szomszédos országokban) társítottak a szerzők onomasztikai feladatokat, míg a 6. és 9. évfolyamon egyértelműen a szófajtni fejezetekben jelentek meg az A típusú feladatok. Érdeemes megjegyezni, hogy a 6.-os anyagban négy önálló leckét kapott a tulajdonnév, a 9. évfolyamon pedig a Beszédhangok, szóelemek, szavak, mondatok témakörben három szófajtni, ismétlődő lecke van. Az A típusú feladatok aránya arra hívja fel a figyelmet, hogy bár a tulajdonnév szófajtni leírása kiemelt kérdés a leíró nyelvészetben és a névtanban is, a tankönyvírók névtanos „befolyásoltsága” is meghatározó lehet abban, hogy milyen arányban kap teret a részdiszciplináris ismeret (a 12.-es tankönyv szerzője ugyanis többek között BALÁZS GÉZA és HEGEDŰS ATTILA).

1. ábra: A névtani feladattípusok belső aránya az új generációs magyarnyelv-tankönyvekben és -munkafüzetekben

Az A típusú feladatok legnagyobb arányban a 12. évfolyamon fordultak elő, amelyet a 6. évfolyam, majd a 9. követ. A feladatok aránya: $3,12\% > 2,78\% > 1,38\%$. A 12. évfolyamon a Nyelv és társadalom című fejezetben szereplő négy leckéhez (Nyelvpolitika; Nyelvi tervezés, nyelvművelés; A magyarországi nemzeti kisebbségek nyelvhasználata; A magyar nyelv helyzete a szomszédos országokban) társítottak a szerzők onomasztikai feladatokat, míg a 6. és 9. évfolyamon egyértelműen a szófajtni fejezetekben jelentek meg az A típusú feladatok. Érdeemes megjegyezni, hogy a 6.-os anyagban négy önálló leckét kapott a tulajdonnév, a 9. évfolyamon pedig a Beszédhangok, szóelemek, szavak, mondatok témakörben három szófajtni, ismétlődő lecke van. Az A típusú feladatok aránya arra hívja fel a figyelmet, hogy bár a tulajdonnév szófajtni leírása kiemelt kérdés a leíró nyelvészetben és a névtanban is, a tankönyvírók névtanos „befolyásoltsága” is meghatározó lehet abban, hogy milyen arányban kap teret a részdiszciplináris ismeret (a 12.-es tankönyv szerzője ugyanis többek között BALÁZS GÉZA és HEGEDŰS ATTILA).

A B típusú feladatok a 6. > 10. > 5. évfolyamon kapnak nagyobb teret ($5,29\% > 4,19\% > 4,05\%$). A 6. évfolyamon a szófajtni és Az internet és sajtó világa című fejezetben a műfaji sajátosságoknak megfelelően sok névegyed fordul elő, így rájuk épülnek e feladatok,

ahogyan a 10. évfolyamos tananyag szövegtani leckéiben is. Továbbá a 10. évfolyamon újból előkerül a Helyesírás témakör, amelyre újabb B típusú feladatokat írtak a szerzők. Az 5. évfolyamon a helyesírási alapelvek tanításához szintén gazdag példatár tartozik, és a jelentéstani lecke feladataiban is kiaknázzák a szerzők a tulajdonnév : köznévtől eltérő jelentésbeli vonatkozásait. Összegezve: a B típusú feladatokról megállapítható, hogy a kerettantervi témakörökön túl a tulajdonnév szövegtani, jelentéstani sajátosságára világítanak rá általuk a szerzők.

A C típusú feladatok dinamikája eltér az előbbi típusokétól. A legtöbbjük a 8. osztályos anyagban található (20,45%), hasonlóan sok névegyedet tartalmaz a 12.-es tananyag (19,43%), és alig marad el tőlük a 7. osztályos (16,91%). A 8. évfolyamon a szövegértés fejlesztésére és a szövegterre helyezett hangsúly, valamint a szóalkotási módok közül a képzésnek és a mozaikszók alkotásának a tárgyalása miatt jelentékeny e feladattípus aránya. A 12. évfolyamon ezzel szemben a tanuló az érettségire felkészítő információsűrítés, illetve a tudományos szövegek nagyobb aránya idézte elő gyakoriságukat. A 7.-es tankönyv eltér a tankönyvcsalád többi tagjától abból a szempontból, hogy két állandó szereplőnek, Annamarinak és Zalánknak, valamint a barátainak a története köré fonódik a nyelvtani tananyag. Ennek az idegennyelv-tankönyvekben is alkalmazott megoldásnak köszönhetően a nyelvtani témakörtől függetlenül fordul elő a sok tulajdonnév. S miközben a központi szereplőkkel, élethelyzeteikkel való azonosulás lehetősége pedagógiailag elősegíti a tananyag befogadását, a mese szála névtani szempontból is tanulságos, mivel közvetíti a mai magyar névhasználati szokásokat (a jelenlegi névdivatot, a történetileg kialakult családneveket, földrajzi neveket, az osztálytermi kommunikációban jellemző becézőneveket).

E vizsgálat rávilágított arra, hogy a szigorúan vett névtani ismereteket tartalmazó direkt feladatok aránya (A típus) a tankönyvcsaládban csekély. Minden évfolyamon vannak onomasztikai feladatok, de a horizontálisan elhelyezkedő ismeretek nem kapcsolódnak össze, így a feladatokban megjelenő névtani tartalmak nem tudnak egymásra épülni sem az egyes taneszközökben, sem az egymást követő évfolyamokon.

3.3. A tulajdonnév szófajisága a tankönyvcsaládban. A szófajti ismeretek a kerettantervnek megfelelően dominánsan az 5–6. évfolyamon jelentkeznek. A 2016-ban kiadott 6.-os tankönyv a főnév egyik csoportjaként tárgyalja a tulajdonnevet (Tk. 6: 50). A névszók és határozószók című fejezetben négy önálló leckét is kap a tulajdonnév, amelyek vezérfonala a helyesírás (A tulajdonnevek csoportjai; A személynevek és helyesírásuk; A földrajzi nevek és helyesírásuk; A melléknévvé váló tulajdonnevek helyesírása). A szófajti rendszerben való elhelyezés a KESZLER-féle keretrendszeren nyugszik, az ismeret pedig leginkább HAJDÚRA (2003: 129) alapozott.

„A tulajdonnév különleges része a nyelvnek, valójában nem főnév, csak főnévként viselkedik. Mit jelent ez? Ha megnézed a tulajdonneveket, találsz köztük több szóból állókat, pl. *Magyar Nemzeti Bank*, *Széchenyi István Általános Iskola*, sőt mondatszerűeket is, pl. *A Birodalom visszavág*. Furcsa lenne azt állítani, hogy a *Nemzeti* vagy a *visszavág* valójában főnevek. Amikor azonban ezek a szerkezetek mondatba kerülnek, egy szóként viselkednek, hiszen toldalékokat mindig csak az utolsó részükre tehetsz. Pl. *Bemegyek a Magyar Nemzeti Bankba*. – *Láttad „A Birodalom visszavág”-ot? – A Széchenyi István Általános Iskolát felújítják*. Azt is megfigyelhetjük, hogy a nevek főnévként viselkednek, hiszen főnévi toldalékok kapcsolódnak hozzájuk akkor is, ha utolsó tagjuk (elvileg) nem főnév” (Tk. 6: 54).

A 9. évfolyamon újból előkerülő szófajtani leckék szempontot váltanak: elsődlegesen a morfológia felől közelítik meg a főnévi kategóriát. S noha ez jó lehetőséget kínálna a 6.-ban megkezdett rendszertani problémák magasabb szintű ismétlése, továbbépítésére, nem élnek a lehetőséggel a szerzők, nincs definíciós rész benne (vagy definíciós problémáról szó). Ez a tananyag is a főnév alcsoportjaként tekint a tulajdonnévre. A fejezet kognitív irányultságára a mentális lexikon (Tk. 9: 47) bemutatásából következtethetünk.

3.4. A tananyag és a névtani ismeretek tárgyalásmódja. A szerzők minden évfolyamon a diákok tapasztalataiból kiindulva magyarázzák a tulajdonnevekhez kapcsolódó ismereteket. A 6. évfolyamos A személynevek és helyesírásuk című lecke gondolatébresztő (motivációs) feladata az osztály tanulóinak névviselésére fókuszál: kinek van csak egy, és kinek két keresztnéve; hogyan viszonyulnak a diákok a saját kettős keresztnévükhöz. A lecke a tanuló nevére vonatkozó adatgyűjtéssel indul – „írd le a saját neveidet, amivel meg szoktak szólítani az iskolában, otthon, a barátaid között” –, így készítve elő az egyes névtípusok bemutatását (Tk. 6: 56). Hasonlóképpen a tanuló földrajzi, térképismereti tapasztalatából indul ki a földrajzi neveket és helyesírásukat tárgyaló lecke (Tk. 6: 59). E tekintetben építenek a szerzők a 90-es években bevezetett kognitív fordulatra. Az indirekt módon ható, a névtani ismeretek népszerűsítésére alkalmas indukciós szövegek aránya az alsóbb évfolyamokon – talán a gyakorlatorientáltság miatt is – rendkívül alacsony. Az első példa a névváltoztatás folyamatát közvetíti indirekt módon, míg a második a családnevek eredete iránti érdeklődést kívánja felkelteni.

Pl. Tk. 7: 52:²

„1632-ben születtem York városában. Családom idegen eredetű volt. Apám Brémából származott ide [...]. Kereskedéssel szép vagyonhoz jutott [...], és Yorkba költözött. Itt vette el anyámat a *Robinsonok* családjából. Ezért neveztek engem *Robinson Kreutznaerne*k. Mivel azonban Angliában a neveket rendszeresen eltorzítják, rám ragadt a *Crusoe* név. Társaim is mindig így neveztek.”

Pl. Tk. 6: 58/Kitekintő:

„Bizonyára ismersz *Varga, Kádár, Molnár, Kolompár* nevű embereket. Kutass utána, hogy milyen régi foglalkozást takarnak ezek a nevek! Tudod-e, milyen tulajdonságra utal a gyakori *Balog, Balogh* vezetéknev?”

Magasabb évfolyamokon növekszik a tudományos ismeretterjesztő szövegek aránya, szisztematikusan szerepel a Nyelv és élet című szövegrész, benne a nyelvészeti probléma-érzékenységet fejlesztő cikkek részletei (pl. Gósy Máriától, Kenesei Istvántól, Nádasy Ádámától). De csak a 12. osztályos tankönyvben találtam névtani szempontból hasznosítható részletet (Tk. 12: 52/Haladóknak), amely az asszonynévformák választásáról szól. S noha a kétnyelvű helységnévtáblákkal (pl. *Vecsés : Wetschech*, Tk. 12: 70; *Crişeni : Kőrispatak*, Tk. 12: 86) illusztrálja a tankönyv a nyelvpolitika, a nyelvi tolerancia és diszkrimináció leckéit, a nyelvpolitika tulajdonnevekre gyakorolt hatása nincs kifejtve, a

² Nem minden feladatnak van száma. A jelen példához hasonlóan ilyenkor a kettőspont után csak oldalszám, máskor pedig – ha van ilyen – az oldalszám utáni /-et követően a feladat címe áll (pl. Kitekintő).

névpolitika műszó sem jelenik meg benne. Kifejezetten hiányérzetet kelt a 11.-es tananyagban a nyelvi identitás és a többnyelvű környezet tárgyalásakor (Tk. 11: 11–28), hogy a szerzők ezek tulajdonnévi vonatkozásaira nem tértek ki. Ahogyan 6. évfolyamon az írott és online kiadványokat tárgyaló részekben sem használták ki a szerzők a névtani ismeret-terjesztés lehetőségeit, jóllehet a Tinta Könyvkiadó bemutatásához (pl. Tk. 6: 159) kiválóan illeszthető lett volna, hiszen a kiadó névszótárai minden bizonnyal felkeltették volna a tanulók érdeklődését.

4. Az újratervezés lehetőségei

4.1. A nyelvtanórák száma. A Nemzeti alaptanterv tervezetében a magyar nyelv és irodalom tantárgy kötelező alapóraszám a jelenleginél is kevesebb: az eddigi heti négy óra helyett 9.-ben és 11. osztályban már csak heti három kötelező órát tartalmaz a tervezet (I. NAT-terv 2018: 37). A névtanra fordítható idő a tantárgyi keretek között így a jövőben sem fog növekedni. Ez azonban nem mond ellent annak, hogy kiegészítő tananyagként bekerülhessen az onomasztika a magyar nyelv tananyagába a szabadon tervezhető órakeret-hez ajánlottan.

4.2. A névtani ismeretek helye a tananyagban. A tervezetben az Anyanyelvi kommunikáció és irodalmi műveltség című tanulási terület felfrissült, de a nyelvtudomány újabb differenciálódását nem mutatja. A magyar nyelv és irodalom tantárgyi tartalom fő témaköreiben van némi változás, de az onomasztika nem jelenik meg sem önálló témakörként, sem altémakörként bennük. A tantárgy specifikus jellemzőinek leírásában, a fejlesztési területeken és az eredménycélokban sem tükröződik e részdiszciplína. A tervezetet követő szakmai diskurzus még nyitott; kérdés, hogy a szociolingvisztikához hasonló, fokozatos tantervi megjelenésre a névtan mikor kap, illetve kap-e lehetőséget.

4.3. A tulajdonnév szófajiságának problémája. A tervezetben nincs kiemelten kezelve a főnév és a tulajdonnév, csupán az eredménycélokban megfogalmazott szófajtani szempont: „szövegben felismer és funkciójuk alapján azonosít alapvető és gyakori, tanult szó szerkezeteket, szófajokat, szóelemeket” (NAT-terv 2018: 53). Ez a szempont a tulajdonnév funkcionális meghatározásának kedvez. Azonban a kerettantervek még ezután készülnek, így ha a szakma javaslatot tudna kialakítani a tulajdonnév tárgyalásmódjára a szófaji rendszerben az alacsonyabb és a magasabb évfolyamokon, az még beépíthetővé válna a NAT-nál alacsonyabb szintű szabályozókba.

4.4. A tananyag és a névtani ismeretek tárgyalásmódja. A jelenlegi NAT kulcskompetenciáit átszervezték a tervezetben. Ez a változtatás legfőképpen a magyar nyelv és irodalom tárgyat érinti, hiszen a magyar nyelvtanhoz kapcsolódó anyanyelvi kommunikáció kulcskompetencia az idegen nyelvvel összevonva bekerül a kommunikációs kompetenciák alá (NAT-terv 2018: 30). A kompetenciák összevonása ugyanakkor kedvezhet az általános névtani ismeretek nagyobb arányú beépítésének a tankönyvekbe, hiszen minden évfolyamon hangsúlyos az anyanyelv és a tanult idegen nyelv közötti párhuzamok és különbségek felismertetése, amelyet nemcsak a közsavakon, hanem a tulajdonnévi példákön keresztül is bemutathatnak a tankönyvírók.

Az új alaptanterv tervezetében mégis „a tantárgyközi, multidiszciplináris témák, jelenség-alapú tanulásszervezés, projektek és témahetek” (NAT-terv 2018: 38) jelentik az onomasztika számára a legnagyobb lehetőséget. A névtani feladatok magukban hordozzák a tantárgyközi-séget: multidiszciplináris témák, így projektfeladatokként feldolgozhatók. A tulajdonnév lehet a fókusza egy multidiszciplináris témának, amelybe minden tantárgy bekapcsolható, így illeszthető a tervezet által is ajánlott témahetekhez (pl. Közösség, kezdeményezés, felelősség). A jelenlegi tankönyvek azonban nem tartalmazznak a tanárok számára kész „tananyagot”. Az újgenerációs tankönyvek digitális változatában sincs a tulajdonnév köré szervezett projekt; a jelenleg elérhető közt is csupán egy tér ki a téma tulajdonnévi vonatkozásaira (l. Aki előttünk járt³). Nagyon is hiányolható egy, a FERCSIK–RAÁTZ-féle Névtani foglalkozásokhoz (1995, 1996) hasonló digitális feladattár; legfőképpen azért, mert a pedagógusoknak nem feltétlenül van névtani előképzettségük, hogy szakmailag kompetens névtani projekteket alkossanak, vagy az előző részben tárgyalt B feladattípusokat névtani szempontból kiaknázzák. Ezért az elődök (pl. ÖRDÖG 1983: 90–100) nyomdokain célszerű lenne az osztatlan tanárképzésben a szakpártól függetlenül is elérhető névtani kurzusok hirdetése, hogy ne csak a magyar szakosok ismerjék meg a névtan hasznosíthatóságát tantárgyaikban. A tantárgyon kívüli megjelenés is erősödhetne, hiszen a névtan önálló szakkör vagy más szakkör része (pl. a honismereti szakkörök egy-egy témaköre) lehet.

A tervezet által hangsúlyozott „jelenség-alapú tanulásszervezés” lehetőséget teremt a különböző évfolyamokon már eddig is meglévő névtani ismeretek összekapcsolására. Például az újgenerációs tankönyv A típusú feladatait kiemelve – ami egy digitális változatban technikailag is könnyen megoldható – a tanuló a névtan több műszaváról, műveletéről szerezne ismeretet, ami önmagában kialakíthatja a részdiszciplína képét.

5. Végkövetkeztetések. Az onomasztikai ismeretek hiányának hangsúlyozása helyett összegzésként álljon itt ezen ismeretek tanításának indokoltsága. A bevezetésben írt legfőbb diszciplináris és pedagógiai érveket továbbiak támogatják; ezeket a NAT 2012 előtt VARGA JÓZSEFNÉ (2011) cikke gyűjtötte össze. S mivel megállapításai az új NAT tervezetéhez is illeszkednek, érveit kiegészítve ajánlom az alábbiakat a tervezetet követő diszkurzus résztvevőinek figyelmébe.

A névtan interdiszciplinaritásánál fogva komplex ismereteket közvetít, és az összefüggések felismerését segíti: azt a holisztikus látásmódot erősíti, amelyet az új tanterv is céloz. Emellett elmélyíti a nyelvészeti (szófajtani, alaktani, jelentéstani, nyelvtörténeti, szociolingvisztikai, dialektológiai) ismereteket. Tárgya, a tulajdonnév a diák által tanult idegen nyelveknek is része, így a fordításban megjelenő transzformációs problémáinak feltárása segíti az idegen nyelv tanulását. A névnek az identitástudat alakításában kiemelkedő szerepe van, ezért a családhoz, szülőföldhöz kötődés tantervi nevelési céljaihoz is illeszkedik: közvetíti közösségek névhasználati szokásait, értékrendjét; támogatja Magyarország vallási arculatának megértését, a tanuló felekezeti gyökereinek ismeretét; segíti a magyarországi etnikai változások nyomon követését, szélesíti a hazánkban élő nemzetiségekről szerzett ismeretet. Más népek névhasználati szokásait tanulmányozva a tanulók interkulturális ismeretei is bővülnek. A névtani ismereteknek továbbá kiemelkedő szerepük van a tulajdonnévi alapú diszkrimináció csökkentésében, fejlesztik a kommunikációs és szociális kompetenciát, és felkeltik, fenntartják a tanulási motivációt, tantárgytól függetlenül.

³ <https://portal.nkp.hu/Search?keyword=Aki%20el%C5%91tt%C3%BCnk%20j%C3%A1rt>

Hivatkozott források

- Kerettantervek = A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII.21.) EMMI rendelet 3., 4., 5. mellékletei. <http://kerettanterv.ofi.hu/>
- Mf. 5. = BALOGHNÉ BÍRÓ MÁRIA – POBOZSNYI ILONA 2016. *Magyar nyelv. Munkafüzet 5.* OFI, Budapest.
- Mf. 6. = BALOGHNÉ BÍRÓ MÁRIA – BARANYAI KATALIN 2016. *Magyar nyelv. Munkafüzet 6.* EKE OFI, Eger.
- Mf. 7. = BARANYAI KATALIN 2017. *Magyar nyelv. Munkafüzet 7.* EKE OFI, Eger.
- Mf. 8. = MÉHES EDIT – THOMÁN ANGÉLA – TOMCSÁNYINÉ KOVÁCS ÁGNES 2017. *Magyar nyelv. Munkafüzet 8.* EKE OFI, Eger.
- Mf. 9. = FORRÓ ORSOLYA 2016. *Magyar nyelv. Munkafüzet 9.* OFI, Budapest.
- Mf. 10. = FORRÓ ORSOLYA – TÓTH LÁSZLÓ 2016. *Magyar nyelv. Munkafüzet 10.* EKE OFI, Eger.
- Mf. 11. = FORRÓ ORSOLYA – HEGEDŰS ATTILA – PELCZER KATALIN 2017. *Magyar nyelv. Munkafüzet 11.* EKE OFI, Eger.
- Mf. 12. = FORRÓ ORSOLYA – PELCZER KATALIN 2017. *Magyar nyelv. Munkafüzet 12.* EKE OFI, Eger.
- NAT 1995 = <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/archivum/nemzeti-alaptanterv>
- NAT 2003 = http://nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf
- NAT 2012 = Nemzeti alaptanterv. *Magyar Közlöny* 2012/66: 10639–10847.
- NAT-terv 2018. = A nemzeti alaptanterv tervezete. https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2018/08/a-nemzeti-alaptanterv-tervezete_2018.08.31.pdf
- Tk. 5. = BALOGHNÉ BÍRÓ MÁRIA – BARANYAI KATALIN – TÓTH LÁSZLÓ 2016. *Magyar nyelv 5.* OFI, Budapest.
- Tk. 6. = BALOGHNÉ BÍRÓ MÁRIA – BARANYAI KATALIN – FORRÓ ORSOLYA 2016. *Magyar nyelv 6.* EKE OFI, Eger.
- Tk. 7. = THOMÁN ANGÉLA 2017. *Magyar nyelv 7.* EKE OFI, Eger.
- Tk. 8. = HEGEDŰS ATTILA – MÉHES EDIT 2017. *Magyar nyelv 8.* EKE OFI, Eger.
- Tk. 9. = FORRÓ ORSOLYA – HEGEDŰS ATTILA – SZ. HEGEDŰS RITA – SZERECZ GYÖRGY 2016. *Magyar nyelv 9.* OFI, Budapest.
- Tk. 10. = FORRÓ ORSOLYA – HEGEDŰS ATTILA 2016. *Magyar nyelv 10.* EKE OFI, Eger.
- Tk. 11. = ACZÉL PETRA – FORRÓ ORSOLYA – HEGEDŰS ATTILA – PELCZER KATALIN 2017. *Magyar nyelv 11.* EKE OFI, Eger.
- Tk. 12. = BALÁZS GÉZA – FORRÓ ORSOLYA – HEGEDŰS ATTILA – SZOTÁK SZILVIA 2017. *Magyar nyelv 12.* EKE OFI, Eger.

Hivatkozott irodalom

- BALOGH JUDIT 2000. A főnév. In: KESZLER BORBÁLA szerk., *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 127–141.
- BARABÁS ANDRÁS – KÁLMÁN C. GYÖRGY – NÁDASDY Ádám 1977. Van-e a magyarban tulajdonnév? *Nyelvtudományi Közlemények* 79: 135–155.
- FABÓ KINGA 1980. A tulajdonnév–köznév szófajváltásokról. *Névtani Értesítő* 4: 49–55.
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–48.

- FERCSIK ERZSÉBET 1999. Nem lehet elég korán kezdeni – névtani ismertek egy anyanyelvi tankönyv-családban. *Névtani Értesítő* 21: 310–313.
- FERCSIK ERZSÉBET 2014. *Keresztnevek. Munkafüzet a Tinta Könyvkiadó Keresztnevek enciklopédiája című kiadványához.* Anyanyelvi Kompetenciafejlesztő Munkafüzetek 3. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 1995. Névtani foglalkozások I. *Magyartanítás* 36/5: 41–46.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 1996. Névtani foglalkozások II. *Magyartanítás* 37/1: 34–38.
- GELEGONYÁNÉ KATONA ÁGNES 2015. Gimnazisták névtani tájékozottsága. Anyanyelv-pedagógia 8/3. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=582>
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *Magyar tulajdonnevek.* Szende Aladár: A magyar nyelv tankönyve középis-kolásoknak című könyv tematikus füzetek 3. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A tulajdonnév „meghatározása”. *Névtani Értesítő* 20: 5–12.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek.* Osiris Kiadó, Budapest.
- HEGEDŰS ATTILA 1997. Mi a tulajdonnév? *Névtani Értesítő* 19: 5–8.
- HOFFMANN ISTVÁN 2014. Név és jelentés. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája.* Nyitra Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 5–21.
- HOFFMANN ISTVÁN 2015. A névtan és a társtudományok. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 11–22.
- HOFFMANN OTTÓ 1994. Kalandozások a nevek birodalmában. *Magyartanítás* 35/4: 27–30.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2015. A magyar névkutatás tudományos fórumai, intézményei, társadalmi jelenléte. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 49–62.
- KESZLER BORBÁLA 2000. A mai magyar nyelv szófaji rendszere. In: KESZLER BORBÁLA szerk., *Magyar grammatika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 67–76.
- F. LÁNCZ ÉVA 2016. Névtudományi ismeretek a magyar nyelvi órán. *Anyanyelv-pedagógia* 9/4: 47–61. <http://dx.doi.org/10.21030/anyp.2016.4.4>
- LISZKA GÁBOR 1997. A névtan a nyolcosztályos gimnáziumokban. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. aug. 28–30)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem, Budapest–Miskolc. 2: 513–518.
- MÁTÉ JÓZSEF 1983. Névtan a gimnáziumokban. *Névtani Értesítő* 9: 101–103.
- NYIRKOS ISTVÁN 1989. A tulajdonnevek szófaji besorolásának kérdéséhez. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series* 24: 57–65.
- OROSZ BÉLA 1983. A névtan az általános iskolai anyanyelvi nevelés szolgálatában és az új tanterv. *Névtani Értesítő* 8: 104–108.
- ÖRDÖG FERENC 1983. A „Bevezetés a személynevek vizsgálatába” című speciális kollégium programja és tapasztalatai az ELTE Bölcsészettudományi Karán. *Névtani Értesítő* 8: 90–100.
- RAÁTZ JUDIT 1994. Az általános iskolai tanulók névtani ismeretei egy felmérés tükrében. *Magyartanítás* 35/5: 14–18.
- RAÁTZ JUDIT 2015. Alkalmazott névtan. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 227–247.
- RÁCZ ENDRE 1981. A tulajdonnevek grammatikája. *Névtani Értesítő* 6: 55–59.

- RESZEGI KATALIN 2017. Pszicholingvisztika, neurolingvisztika és névkutatás. *Névtani Értesítő* 39: 13–32.
- SCHIRM ANITA 2016. Adalékok a nyelvhasználók családnevekkel kapcsolatos ismeretéhez. *Névtani Értesítő* 38: 67–78.
- SLÍZ MARIANN 2015. Általános névtani kérdések. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 93–114.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2008. A tulajdonnév jelentése. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 30–41.
- VARGA JÓZSEFNÉ 2011. Interkulturalitás a névtan tanításában. In: KOVÁTS-NÉMETH MÁRIA szerk., *Globális problémák – alternatív megoldások határon innen és túl*. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr. 21–29.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA 2005. *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 42. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- VÖRÖS FERENC 2015. Névtani Értesítő. Miként taníthatók a *Névtani Értesítő* tanulmányai a magyartanításban? *Anyanyelv-pedagógia* 8/3. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=585>
- ZÁNTÓ EDINA 2018. Farkas Tamás – Slíz Mariann (szerk.): Magyar névkutatás a 21. század elején. Hajdú Mihály emlékére. Hogyan használható egy névtani kötet a középiskolai tanításban? *Anyanyelv-pedagógia* 11/1: 64–70. <https://doi.org/10.21030/anyp.2018.1.6>

KECSKÉS JUDIT

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7463-4952>

Miskolci Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

JUDIT KECSKÉS, Onomastic knowledge in Textbooks on Hungarian Grammar for secondary schools: possibilities of redesigning in the light of the draft version of the National Curriculum

The insufficiencies of pupils' onomastic knowledge at several levels of public education have been continually reported in Hungarian articles on Onomastics. In the current process of redesigning the National Core Curriculum, it is time to review why the onomastic exercises in the present textbooks on Hungarian Grammar prove to be inefficient, and what opportunities the draft of the National Core Curriculum may provide to improve onomastic knowledge. The paper first discusses the problems of teaching Onomastics in accordance with the present National Core Curriculum. The second part of the paper presents the results of a survey on onomastic knowledge (the types and rates of the tasks) in the latest textbooks on Hungarian Grammar for grades 5 to 12. The paper also attempts to define the types of tasks, such as onomastic tasks, tasks for widening onomastic knowledge and tasks for widening knowledge on proper names. Finally, the paper explores new possibilities in the draft for moving forward.